

домінуючим в групі, дозволяють зменшити кількість показників, які використовуються і підвищити об'єктивність оцінки.

Обґрунтування складу збалансованої системи показників можуть бути покладені в розробку методики впровадження ЗСП як методу управління підприємством.

Література

1. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Тарасенко Н.В. – Львів : ЛБІ НБУ, 2000. – 485 с.
2. Уолш Кяран Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства / Кяран Уолш : [пер. з англ.]. – К. : Всеуито; Наукова думка, 2001. – 367 с. – (Сер. «Усе про менеджмент»).
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Савицька Г. В. – [3-є вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
4. Шевчук В. Р. Стратегічний управлінський облік : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Р. Шевчук ; за ред. О. М. Ковалюка. – К. : Алерта, 2009. – 176 с.
5. Штеререва А.В. Формування показників для оцінки діяльності підприємства / А.В. Штеререва // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005 Випуск 210 : в 4 т. Том III. – С. 841-848.
6. Роберт С. Каплан. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие сбалансированную систему показателей / Роберт С. Каплан. Дейвид П. Нортон ; [пер. с англ.]. – М. : ЗАО «Олимп – Бизнес», 2004. – 416 с.
7. Каплан Роберт С. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты / Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. ; [пер. с англ.]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. – 483 с.
8. Энди Нили. Призма эффективности. Карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управления им / Энди Нили, Крис Адамс, Майк Коннери ; [пер. с англ.]. – Днепропетровск : BDO «Баланс-клуб», 2003. – 398 с.
9. Нивен Пол Р. Сбалансированная Система Показателей: Шаг за шагом: максимальное повышение эффективности и закрепление полученных результатов / Нивен Пол Р. ; [пер. с англ.]. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2004. – 328 с.
10. Оценка эффективности деятельности компании. Практическое руководство по использованию сбалансированной системы показателей / [Ольве, Нильс-Горан, Рой, Жан, Веттер, Магнус] ; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2003. – 304 с. : ил.
11. Разработка сбалансированной системы показателей. Практическое руководство / [под ред. А. М. Гершуна, Ю. С. Нефедьевой]. – М. : ЗАО «Олимп – Бизнес», 2004. – 88 с.

Надійшла 06.09.2010

УДК 338.45:658.14.17(477)

М. В. НІКОЛАЙЧУК, І. П. ГРИНЧУК
Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Визначено загальні риси та напрями розвитку машинобудівної галузі України. Проаналізовано при-чини, передумови та наслідки негативних тенденцій в системі фінансового забезпечення підприємств. Оха-рактеризовано перспективи розвитку машинобудівних підприємств на основі проблем фінансового забезпе-чення, технічної та технологічної відсталості.

Certainly general lines and directions of development of machine-building industry of Ukraine. Reasons, pre-conditions and consequences of negative tendencies, are analysed in the system of the financial providing of enterprises. The prospects of development of machine-building enterprises are described on the basis of problems of the financial providing, technical and technological backwardness

Ключові слова: машинобудування, інвестиції, інноваційний розвиток підприємств

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний етап економічного розвитку суб'єктів господарювання характеризується великою кількістю різного роду тенденцій, серед яких домінують процеси сформовані під впливом світової фінансо-вої кризи 2008-2009 років. Зокрема, відбулось скорочення обсягів господарських операцій та грошового по-току, які є основним джерелом формування фондів інвестування та відновлення виробничих потужностей. Як наслідок, підприємства стикаються з труднощами фінансування поточної діяльності та неспроможні ви-конувати операції, необхідні для функціонування такого роду структур.

Окремої уваги заслуговують проблеми фінансування машинобудівних підприємств, у яких, на відміну від орієнтованих на споживчі ринки, виробничий цикл триваліший за термінами і вимагає більших обсягів інвестицій та фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними на етапі трансформації фінансового механізму машинобудівних підприємств можна вважати дослідження таких вчених-економістів, як В. Терьохін, М. Шмідт, Я. Кудря, О. Мельник, О. Орлов та ін., результати роботи яких дають можливість охарактеризувати комплекс існуючих проблем підприємств машинобудування та визначити систему управлінських заходів для їх вирішення.

Невирішені частини проблеми. У вітчизняній теорії та практиці недостатньо розвинуті теоретичні та методичні підходи у вирішенні завдань підвищення ефективності формування і раціонального використання фінансових ресурсів. Разом з тим, слід відмітити, що результати попередніх досліджень не дають відповіді на питання визначення обсягів фінансових ресурсів у розрізі їх потреби на підприємстві, оптимізації використання фінансових ресурсів, розробки механізмів формування та ефективного їх використання, створення і ефективного використання інноваційного підприємництва в машинобудуванні, удосконалення механізму управління інноваціями.

Постановка завдання. Охарактеризувати сучасні закономірності економічних проблем фінансування господарської діяльності машинобудівних підприємств України.

Основний матеріал дослідження. Галузева структура машинобудування України незважаючи на проблеми перехідного періоду та системну структурну кризу залишається достатньо різноманітною. Найбільш розвинуті його ланки – важке машинобудування, верстатобудування, приладобудування, радіотехнічне, транспортне, сільськогосподарське, та електротехнічне виробництво.

Традиційно підприємства машинобудівного комплексу забезпечують технічне переозброєння господарства, задовольняють споживчий попит населення на різноманітні апарати та прилади побутового призначення, створюють основу економічного та оборонного потенціалу країни. Регіональне розміщення сучасних машинобудівних підприємств України залежить безпосередньо від техніко-економічної спеціалізації виробництва, насамперед, від таких його особливостей, як конструкторська складність виробів, розвиток кооперації, матеріало- та енергозабезпечення. Обмеження розміщення нових машинобудівних підприємств у великих містах створює сприятливі передумови для їх розташування у середніх, малих містах та селищах міського типу. Тут доцільно розміщувати невеликі спеціалізовані підприємства та окремі цехи. Розміщення названих підприємств стимулює розвиток галузей виробничої і соціальної інфраструктури, забезпечує працевлаштування населення.

Водночас для швидкого територіального перерозподілу розміщення машинобудівних підприємств основною проблемою на сучасному етапі є брак коштів на відновлення матеріально-технічної бази виробництва та підвищення технологічного рівня. Від цього залежить конкурентоспроможність промислової продукції і місце підприємства на національному та світовому ринках. Для отримання необхідних інвестиційних ресурсів вітчизняним машинобудівним підприємствам та промисловості загалом необхідно створити ефективний механізм залучення фінансових ресурсів.

Традиційно інвестування суб'єктами господарювання починається із пошуку джерел фінансування, що має місце на першому етапі управління технічним та технологічним оновленням. На етапі світової фінансової кризи з малою імовірністю одержати необхідні ресурси українські підприємства можуть на фондовому ринку шляхом емісії акцій та облігацій, а також з великими труднощами за рахунок банківського кредитування. Як перше, так і друге джерело залишаються важкодоступними для машинобудівних підприємств з однієї сторони, а з іншої – погіршують їх критичний фінансовий стан. Разом з тим, як показує практика, необхідно зважати на інвестиційну привабливість підприємств. З цієї точки зору, машинобудівним підприємствам України необхідно провести оздоровлення фінансового стану та впровадити міжнародні стандарти управління та звітності. Гіпотетично запропоновані заходи забезпечать прозорість підприємств, і, як наслідок, збільшення інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.

Для виходу машинобудівного підприємства на фондовий ринок, спочатку слід визначити, розміщення якого виду цінних паперів буде більш вигідним для нього. Якщо розглядати вихід на ринок капіталів з позиції зменшення вартості інвестиційних ресурсів, доцільно провести продаж акцій. В свою чергу, це створює загрозу поглинання підприємства конкурентами, що об'єктивно залишається головним недоліком такого роду заходів. В такому випадку, для збереження у власності контрольного пакету акцій краще здійснювати продаж облігацій [2, с. 48].

Важливою для залучення інвестицій є також форма власності машинобудівного підприємства та можливість участі у його статутному фонді інвесторів. Особливого статусу тут набувають корпорації машинобудівного комплексу, оскільки саме їх прийнято вважати осередками концентрації фінансових ресурсів у всіх їх формах. Для збільшення розміру статутних фондів корпорацій необхідно створити відповідні умови для залучення фізичних осіб з власним капіталом [6, с. 58]. Інвестором може стати будь-який громадянин України і отримувати доходи у вигляді дивідендів, відповідно до чинного податкового законодавства. Для стимулювання індивідуального інвестування необхідно забезпечити вільний доступ до інформації про переваги залучених фондових активів машинобудівних підприємств.

Ще одним джерелом фінансування є внутрішнє інвестування в межах машинобудівного підприємства за рахунок прискореної амортизації. Тут особливу увагу слід приділити ставкам оподаткування. Оскільки продукція, яку випускають машинобудівні підприємства, вкрай важлива для подальшого розвитку економіки країни, необхідно переглянути підходи до їх оподаткування. Операції з поставок продукції машинобудування мають звільнятися від оподаткування непрямыми податками, а прибуток, отриманий від таких поставок, має оподатковуватися за пільговою ставкою за умови спрямування вивільнених сум на освоєння виробництва нових видів машин і обладнання. Отримані кошти від інвестицій машинобудівне підприємство може використати у таких напрямках:

- розширення обсягів виробництва;
- введення інновацій;
- розширення виробничої бази;
- вихід на світовий ринок;
- диверсифікація господарської діяльності.

У державному Проєкті програми структурної перебудови економіки України для машинобудування запропоновано перелік заходів покращення його функціонування. Перелік включає заборону на використання інвестицій на розширення виробничих потужностей машинобудівних підприємств. На противагу цьому пропонується створювати замкнуті цикли виробництва [5, с. 58].

Щодо інновацій, то у програмі сказано, що інвестиції можна використовувати для:

- розробки нових технологічних процесів виробництва продукції;
- закупівлі технологій і ліцензій для освоєння виробництва нової машинобудівної продукції з високим рівнем надійності, тривалим життєвим циклом і низькими витратами всіх видів експлуатаційних матеріалів;
- впровадження у виробництво нових зразків машинобудівної продукції з урахуванням мінімізації відходів і можливості їх повторного використання для випуску інших товарів;
- розширення номенклатури машинобудівної продукції і сфери побутового обслуговування населення за рахунок розробки і виробництва багатофункціональної і малогабаритної техніки, здатної конкурувати із закордонними аналогами.

В силу складності організації господарської діяльності, в межах фінансування виробничих проєктів важливим є контроль інвестиційного процесу. Від його ефективності залежить результативність та досягнення інвестиційних цілей підприємства. В світовій практиці для забезпечення ефективності існує система контролінгу, що підтримується комплексом управлінсько-методологічних заходів.

Контролінг являє собою систему заходів, що поєднують економічний аналіз стану підприємства, контроль за досягненням стратегії та здійсненням управління. Створення системи контролінгу забезпечує концентрацію дії на найбільш пріоритетних напрямках інвестиційного процесу, своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від планових, і, відповідно, можливість вчасно приймати важливі управлінські рішення.

Контролінг процесу інвестування на машинобудівному підприємстві рекомендується розглядати з таких основних позицій:

- створення системи зовнішнього та внутрішнього моніторингу для визначення середовища підприємства та його економічного стану;
- контроль та регулювання процесу інвестування на машинобудівному підприємстві;
- прогнозування результатів процесу інвестування на майбутні періоди.

Показовим є сучасний стан машинобудування в Україні, де у 2006 році збільшився загальний обсяг виробництва майже в 2 рази. При цьому зріс і обсяг експорту в 2,7 рази, продуктивності праці – в 2,3 рази. Обсяг реалізації продукції за 2002-2006 роки збільшується майже втричі. Збільшення обсягу реалізації продукції на показники ефективності машинобудування практично не впливає. Рівень рентабельності машинобудівних підприємств становив 1,5–3,4 %. Інноваційна активність у галузі є недостатньою. Якщо порівняти 2006 рік з 2004 роком, то чисельність інноваційно-активних підприємств зменшилась на 19 %. Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності у 2008 році становить 2 137 083,1 тис. грн, при цьому 87 % фінансування здійснювалося за рахунок власних коштів підприємств, в той же час з державного бюджету виділено лише 1,4 % [5, с. 58-60].

Оцінка діяльності машинобудівної галузі в 2008 році показує, що обсяг господарської діяльності промисловості України збільшився на 7,3 % порівняно з 2007 роком. Обсяги виробництва машинобудівних підприємств в наступному періоді – 2008-2009 рр. – знизились. Причиною зниження прийнято вважати світову фінансову кризу. Як наслідок, зниження обсягів господарських операцій підприємств проявляється у зростанні боргів, нестачі грошових засобів, зростанні простроченої кредиторської заборгованості. Зокрема, в 2009 році обсяг реалізованої продукції машинобудування знизився і в січні становив 3 709,3 млн грн, що на 52,3 % менше, ніж за січень 2008 року. В межах падіння активності господарських операцій виробництво машин та устаткування впало на 31,4 %, електричного, електронного та оптичного устаткування – на 19 %, транспортних засобів – на 68,5 % [5, с. 61-62].

Узагальнення результатів розвитку машинобудування за останні вісім років відокремило відповідні

тенденції розвитку машинобудівного комплексу України (табл. 1).

Таблиця 1

Тенденції розвитку машинобудування

Група машинобудівних підприємств	2002 – I півріччя 2008 рр.	II півріччя 2008 рр. – 2009 рр.
Важке машинобудування	Значні темпи зростання виробництва	Різке скорочення виробництва
Електротехнічна промисловість	Повільне зростання, незначне зменшення виробництва деяких видів продукції	Зменшення виробництва деяких видів продукції
Транспортне машинобудування	Значні темпи зростання виробництва	Зменшення виробництва
Сільськогосподарське машинобудування	Нестабільне коливання темпів виробництва продукції	Зменшення виробництва
Машинобудування для легкої та харчової промисловості, виробництво побутових машин та обладнання, приладів	Зростання галузі з виготовлення побутової техніки, повільне зростання машинобудування для легкої та харчової промисловості	Зменшення виробництва
Верстатобудування та приладобудування	Спад виробництва	Значний спад виробництва
Хімічне та нафтохімічне машинобудування	Зростання середніми темпами	Спад виробництва

Світова фінансова відкрила хронічні проблеми машинобудівної промисловості України, криза призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств в галузі. В Україні наслідки світової фінансової кризи мали гірші прояви через її накладання на системну структурну кризу економіки, високу залежність від експортних ринків, надмірну матеріало- та енергомісткість виробництва.

Разом з тим, актуальними залишаються і проблеми отримані в спадок від командно-адміністративної економіки:

- застарілість основних засобів, що негативно впливає на конкурентоспроможність, якість та собівартість продукції;
- недостатній рівень платоспроможності, що негативно впливає на фінансово-економічний стан;
- обмежений внутрішній попит;
- низький рівень інноваційної активності;
- залежність від постачань вузлів, деталей та комплектуючих з інших країн;
- неефективна політика держави щодо діяльності монополістів і посередників, що призводить до підвищення вартості матеріалів, енергоресурсів [1, с. 4].

Як показує світовий досвід машинобудування повинно зайняти більш вагоме місце як у структурі промисловості, так і у формуванні експорту України. У зв'язку з цим на найближчу та середньострокову перспективу для машинобудування стоїть завдання:

- удосконалити галузеву структуру;
- розширити асортимент продукції за рахунок розвитку підприємств, що виробляють товари народного споживання;
- модернізації та технічного переоснащення з використанням сучасних технологій;
- підвищення конкурентоспроможності;
- налагодження виробництва високоефективних машин, приладів і апаратів, електронно-обчислювальної техніки, виробництва систем зв'язку, засобів управління, автоматизації тощо.

Спеціалізацію і кооперування виробництва в машинобудуванні необхідно орієнтувати на інтеграцію з підприємствами розвинених країн, збільшуючи виробництво в середині країни.

Найбільш гостра проблема – фінансовий стан машинобудування, де слід виділити такі її головні прояви, причини та передумови:

- нерозвиненість інфраструктури внутрішнього ринку (відсутність моніторингу, дистриб'юторської системи та фінансового лізингу);
- недостатність обігових коштів, недосконалість механізму середньо- та довгострокового кредитування;
- відсутність реальних джерел фінансування, що унеможливує реконструкцію та технічне переоснащення підприємств, і затримує забезпечення за рахунок цього високої якості виготовлюваних машин та обладнання, освоєння виробництва нової конкурентоспроможної техніки;
- відсутність фінансових механізмів та інструментів, що створюють зацікавленість в інноваціях, а також стимулюють науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи;
- низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств;
- залежність вітчизняних підприємств від постачань вузлів, деталей та комплектуючих виробів з

країн СНД, де також домінують кризові тенденції;

- значний відтік кваліфікованих інженерних кадрів, який за 2004-2008 рр. досяг 269 тис. осіб.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи вище наведені факти та аналізуючи існуючі тенденції розвитку машинобудування, слід виділити наступні негативні чинники формування галузевої кон'юнктури: зниження інноваційної активності, незначні обсяги фінансування господарської діяльності, відсутність державної підтримки, повільний розвиток окремих видів машинобудування, тіньові механізми господарювання, погіршення показників ефективності функціонування та показників фінансового стану господарювання, погіршення матеріально-технічної бази господарської діяльності, скорочення кількості працівників, відсутність дієвої моральної та матеріальної мотивації, скорочення соціальної інфраструктури підприємств, критичне зростання зношеності основних засобів.

Щодо перспектив розвитку машинобудування, то використання ефективних механізмів господарювання (макроекономічних, в першу чергу, на рівні держави та внутрішньогосподарських – на рівні підприємства) дає підстави сподіватись на позитивні наслідки, хоча передбачаються і негативні тенденції. До позитивних відносять: покращення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, розвиток персоналу на основі мотивації, покращення умов праці та формування соціальної інфраструктури, покращення показників ефективності, формування ефективного механізму контролю, покращення внутрішньогосподарського виробничого процесу за рахунок підвищення інноваційної активності та інвестиційної привабливості. До негативних: прискорення морального старіння та матеріальної зношеності основних засобів, збільшення кількості збиткових підприємств, брак власних коштів для фінансування виробництва, відсутність інновацій та розвитку науково-технічного забезпечення, скорочення інвестицій у галузь машинобудування з боку вітчизняних та іноземних інвесторів.

Перспективи подальшого дослідження слід намітити в руслі пошуку дієвих заходів реформування господарського механізму машинобудівних підприємств України.

Література

1. Данилишин Б. Машинобудування відновлює свої позиції / Б. Данилишин // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 194 – С. 4.
2. Мельник О. Г. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства: сутність та індикатори оцінювання / О. Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент». – 2007. – № 606. – С. 46–51.
3. Петришин Н. Я. Система стратегічних показників діяльності машинобудівних підприємств / Н. Я. Петришин // Регіональна економіка – 2008. – № 4. – С. 173–184.
4. Товт Т. Й. Особливості фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні / Т. Й. Товт // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 3 (81). – С. 102–108.
5. Шагуров О. О. Стан і тенденції розвитку машинобудування в Україні / О. О. Шагуров // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 57–63.
6. Шмідт М. П. Фінансово-економічна сутність управління корпораціями в машинобудуванні України / М. П. Шмідт, Я. В. Кудря // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 53–62.

Надійшла 06.09.2010

УДК 338.46

О. Б. МОРГУЛЕЦЬ

Київського національного університету технологій та дизайну

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті відображено результати дослідження внутрішніх резервів формування конкурентних переваг на ринку послуг та розроблено пропозиції щодо забезпечення сталої конкурентоспроможності вітчизняних сервісних підприємств в нинішніх умовах господарювання, які відзначаються високою мінливістю та економічною нестабільністю.

Research results of internal backlogs of the forming competitive edges at the market of services are represented in the article. Suggestions are worked out in relation to providing of permanent competitiveness of domestic service enterprises in the present terms of manage which are marked with high changeability and economic instability.

Ключові слова: сфера послуг, економічна стійкість, стала конкурентоспроможність, конкурентні переваги, інновації, ризик-менеджмент.

Сьогодні очевидним є факт того, що успіх будь-якої підприємницької ініціативи визначається, перш за все, не раціональною організацією праці, наявністю тих або інших ресурсів чи технологій, а гнучкістю і умінням своєчасно пристосовуватися до постійних змін зовнішнього середовища. Постачальники,